

... IS AAN DE VOORZITTER

STEFAN FIERS (WETENSCHAPPELIJK MEDEWERKER AFDELING POLITOLOGIE KULEUVEN)

De spanningen en de malaise binnen de CVP n.a.v. de lijstvorming voor de Europese verkiezingen van 13 juni '99, vestigden de aandacht op een probleem waarmee politieke partijen bij elke stembusgang geconfronteerd worden: hoe hun politiek personeel zo efficiënt mogelijk inzetten om de kiezer te verleiden. En ook al kan men het de partijen moeilijk verbieden om met hun beste pionnen te schuiven, toch roepen de talrijke interventies van partijvoorzitters in dit proces, vragen op.

Traditioneel werd bij de lijstvorming vooral de lokale en regionale bekendheid van kandidaten gevalideerd met een verkiesbare plaats. De weg naar het parlement liep langs het doorlopen van een aantal lokale mandaten, omdat de centrale partijleiding vooral hoopte op een 'dèjà vu'-effect - of beter een 'dèjà connu'-effect - van de kiezer. Ook voor de kandidaten had deze aandacht voor de lokale verankering voordelen. Parlementsleden konden zich, dankzij het opbouwen van een plaatselijk 'independent kingdom', een vrije positie bevechten en zo het hoofd bieden aan de strakke partijdiscipline. Hierin is, met de stijgende professionalisering van het partijmanagement, grondig verandering gekomen. De partijhoofdkwartieren treden steeds manifester op in de lijstensamenstelling, dit ten koste van de lokale verankering. Een stijgend aantal gevallen van "parachutisme" - het 'droppen' van kandidaten in een andere dan hun kieskring of regio van afkomst - sinds het midden van de jaren '80, levert hiervan het bewijs. Een zeer markant voorbeeld is de gesommeerde verhuis van Frank Vandenbroucke naar het kanton Diest (in 1986), omdat de SP met Louis Tobback (Leuven) en Henri Boel (Tienen) reeds in twee van de drie centra van het kiesarrondissement Leuven sterke kandidaten had. Evenzo werd tot voor kort overwogen om de populariteit van Marc Verwilghen uit te spelen in Brussel, om Franstalige stemmen te ronselen. Wilfried Martens had het hem in 1991 al voorgedaan. Bekende politici dreigen daarbij vaak de speelbal te worden van hun eigen populariteit: Moreels of Van Hecke naar Oostende, om Vande Lanotte geen vrij spel te geven? Rik Daems, vergroeid met het Hageland, moest meer gewicht in de Leuvense VLD-korf leggen om Louis Tobback te *counteren*. En over populariteit gesproken: hoewel van alle tijden, nam de *rush* naar Bekende Vlamingen de voorbije maanden soms groteske proporties aan. Partijvoorzitters die rijtje schuiven om een media- of sportfiguur in de watten te leggen, het was een gek gezicht.

Er zijn structurele verklaringen voor de interventiezucht van partijvoorzitters. Zo werden, door de vergroting van de kieskringen (1995) naburige arrondissementele 'baronieën' verplicht om met elkaar in competitie te treden bij het samenstellen van de lijsten. De verdeling van de plaatsen verliep daarbij niet overal even vlekkeloos, wat in veel gevallen noodzaakte tot een tussenkomst van hogerhand. En ook de wette-

lijk bepaalde verhouding tussen het aantal vrouwen en mannen op een lijst, grijpen partijvoorzitters gretig aan om tussen te komen, en hun interventie te verantwoorden. Een derde verklaring heeft te maken met de invoering van één Vlaamse kieskring voor de Senaat. Dat resulteerde in 1995 in een sterk gepersonaliseerde populariteitsstrijd tussen de partijvoorzitters en de eerste minister. De andere kandidaten liepen er a.h.w. wat verloren bij.

Bovenstaande argumenten dringen echter niet door tot de kern van de zaak. Die ligt in die rare kronkel in het Belgische kiesstelsel: de lijststem. Die bevoordeelt enkel de eerst gerangschikten op de lijst. Enkel zij, en in volgorde van hun plaats, kunnen via de hoofdvakstem een aanvulling bekomen op hun aantal voorkeurstemmen. Wie geen plaats kan bemachtigen binnen de nuttige volgorde, mag zijn/haar illusies om in het parlement te zetelen, opbergen. Sinds 1919 zijn amper 31 kamerleden en één senator in het parlement geraakt vanop een plaats buiten de nuttige volgorde! Dit is respectievelijk 0,62 en 0,04 procent van het totaal aantal parlementairen dat in deze periode verkozen werd! De strijd om een parlementair mandaat gebeurt m.a.w. niet bij de verkiezingen, maar bij het samenstellen van de lijsten. Zonder de lijststem zouden kandidaten verkozen worden op hun aantal voorkeurstemmen, en dan doet de plaats op de lijst er niet meer toe. De lijststem verklaart de zenuwachtigheid én bij de betrokken kandidaten én bij de partijvoorzitters, die zich het recht toegeëigend hebben om 'de juiste kandidaat op de juiste plaats' te zetten.

Dit laatste heeft alles te maken met hun sterke positie in de Belgische machts hiërarchie. Deze positie is gebaseerd op het uitgebreide rollenpakket van de partijvoorzitter. Die is verantwoordelijk voor zowat alles wat met de partij te maken heeft: het programma, de politieke *statements*, de kiescampagne, de financiering... en de personele bezetting. Recent onderzoek wees uit dat precies aan het prerogatief om als selectieheer te kunnen optreden, zowel t.a.v. parlementsleden als van ministers, bijzonder veel gewicht toegekend wordt.

Naast die uitgesproken rol als 'kingmaker' oefent de partijvoorzitter ook indirecte invloed uit op het selectieproces. Als strateeg en als verzoener (en scheidsrechter!) houdt hij immers rekening met de electorale weerslag van de 'performance' van de partij. Het betekent echter ook dat hij, door in de loop van de legislatuur bepaalde standpunten in te nemen of bepaalde beleidsaccenten te leggen, reeds een eerste selectie doorvoert van mogelijke kandidaten. Wie er niet dezelfde mening op na houdt en dit openlijk durft verkondigen, loopt een risico bij het volgende rondje lijstvorming. Zie het meningsverschil tussen Van Peel en Martens over het opnemen van Forza Italia-verkozenen in de EVP-fractie.

Daarnaast moet de voorzitter inzake de lijstensamenstelling vooral waken over het beeld van de partij naar de buitenwereld. Tweedracht schaadt hoe dan ook het imago. De machinaties achter de lijstensamenstelling moeten daarom angstvallig voor de buitenwereld verborgen blijven. En waar men er nog vaak in slaagt perslekken over het getouwtrek bij de arrondissementele lijstvorming te beperken, lukt dit veel moeilijker op 'nationaal' vlak. Dat het precies de Europese lijstvorming was die Van Peel de meeste kopzorgen baarde, hoeft dus geen verwondering te wekken.